

Rozwój radykalizmu salafickiego w Katalonii w kontekście działalności Hizb ut-Tahrir i innych organizacji

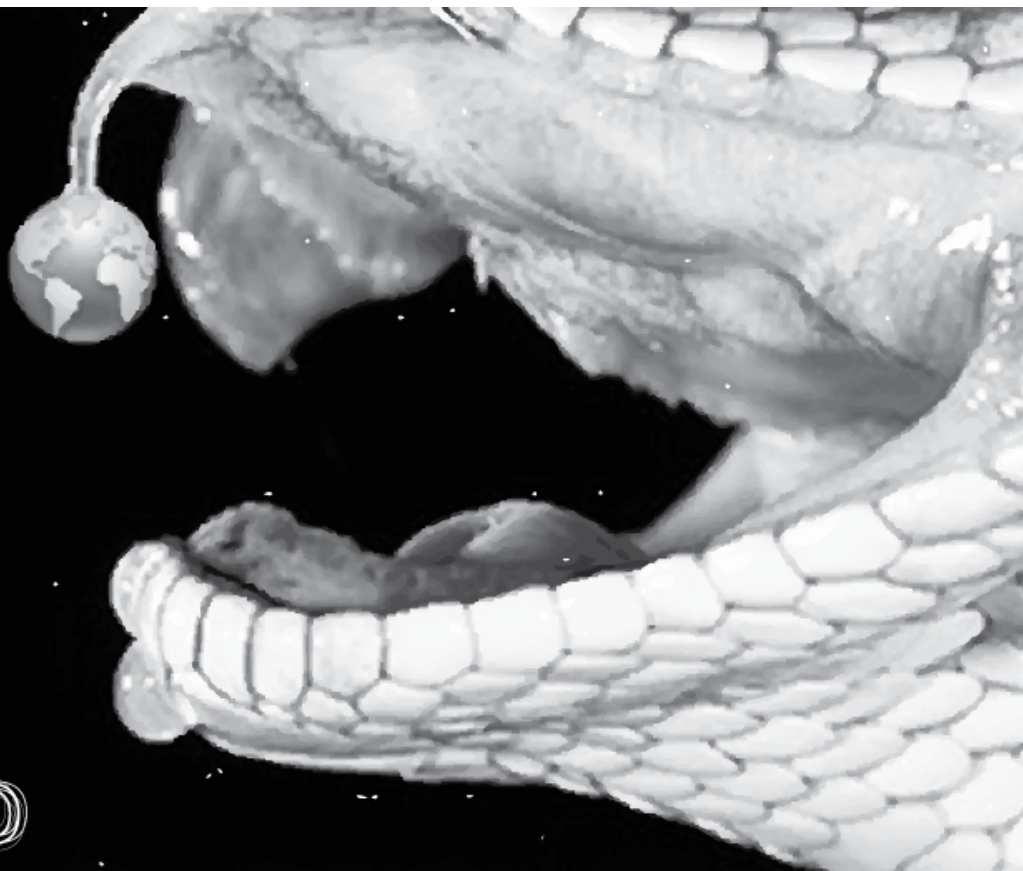
STANISŁAW KOSMYNKA
UNIwersytet Łódzki

Abstrakt:

Na przestrzeni ostatnich lat zaobserwować można proces radykalizacji części przedstawicieli młodego pokolenia muzułmanów mieszkających w krajach Europy Zachodniej i Południowej, której skrajną formę stanowi dżihadizm. Jednocześnie od dawna trwa dyskurs dotyczący oblicza wielokulturowości, określanego przez koegzystencję z licznymi muzułmańskimi społecznościami (post)imigracyjnymi. W tym kontekście wskazywane są przykłady wyzwań dla integracji, a nawet ewentualnej krystalizacji w przyszłości tzw. „społeczeństw paralelnych” – zbiorowości odrębnych w sensie aksjonormatywnym, lecz mieszkających obok siebie na obszarze tego samego państwa. Hiszpania jest państwem, które również doświadcza zagrożeń ze strony funkcjonujących na jej terenie komórek ruchu globalnego dżihadu, których trajektorie aktywności na przestrzeni lat ewoluowały i przybierały różne formy pośrednich i bezpośrednich mechanizmów działalności terrorystycznej (zamach w Madrycie 11 marca 2004 r.). Obecnie szczególnie na terenie Katalonii aktywne są organizacje radykalnego salafizmu, odrzucające ideę integracji i optujące na rzecz odrębności, w skrajnych przypadkach legitymizujące nawet działania terrorystyczne na obszarze dawnej „Al-Ándalus”. Jednym z takich ugrupowań jest Hizb ut-Tahrir. Referat prezentuje mechanizmy i przesłanki działania tej i innych organizacji na terenie Katalonii oraz podejmuje refleksję na temat zagrożeń dla bezpieczeństwa regionu i całej Hiszpanii, płynących z ich działalności. Szczególny nacisk kładzie jednocześnie na aspekt wielokulturowości Hiszpanii i krystalizację wyzwań płynących z obecności radykalnych środowisk muzułmańskich.

Słowa kluczowe:

terroryzm, salafizm, Hiszpania, radykalizm, muzułmanie.

Współcześnie poważne wyzwania dla bezpieczeństwa i skuteczności prewencji antyterrorystycznej wynikają z radykalizacji części przedstawicieli młodego pokolenia muzułmanów mieszkających w krajach Europy Zachodniej i Południowej, której skrajną formę stanowi dżihadizm. Jednocześnie trwa dyskurs dotyczący różnorodnych obliczy wielokulturowości, określanych przez koegzystencję społeczeństw krajów przyjmujących z licznymi muzułmańskimi wspólnotami (post)imigracyjnymi. W tym kontekście wskazywane są przykłady wyzwań dla integracji, a nawet ewentualnej krystalizacji w przyszłości w Europie tzw. „społeczeństw paralelnych” – zbiorowości odrębnych w sensie aksjonormatywnym, lecz mieszkających obok siebie na obszarze tego samego państwa.

Hiszpania już od prawie dwudziestu lat zmagają się z zagrożeniami ze strony funkcjonujących na jej terenie komórek ruchu globalnego dżihadu, których trajektorie aktywności na przestrzeni lat ewoluowały i przybierały różne formy pośrednich i bezpośrednich mechanizmów działalności terrorystycznej. Najbardziej wyrazistą ich manifestacją był zamach przeprowadzony w Madrycie 11 marca 2004 r. przez francuzkę Al-Kaidy. Zapleczem ideowym ekstremizmu w Hiszpanii i innych państwach są obecne w muzułmańskich środowiskach imigracyjnych nurty radykalne, które – choć nie stanowią wśród nich orientacji dominującej – prowadzą dyskurs konsekwentnie odcinający się od postulatu integracji i starają się oddziaływać swym przestaniem szczególnie na młode pokolenie. W Hiszpanii od lat, szczególnie na terenie Katalonii, aktywne są organizacje radykalnego salafizmu, odrzucające ideę integracji i optujące na rzecz odrębności, w skrajnych przypadkach legitymizujące

nawet działania terrorystyczne na obszarze dawnej „Al-Ándalus”. Jednym z takich ugrupowań jest Hizb ut-Tahrir. Stąd też warto podjąć refleksję nad mechanizmami i przestankami działania tej i innych organizacji w Katalonii oraz zdiagnozować wyzwania dla regionu i całej Hiszpanii, płynące z ich działalności, dotyczące koegzystencji społeczności tak odmiennych kulturowo.

Współczesne wymiary wielokulturowości tego państwa skłaniają do refleksji nad krystalizacją zagrożeń dla bezpieczeństwa wynikających z obecności radykalnych środowisk muzułmańskich, odrzucających wartości demokracji liberalnej. W skupiających obecnie ponad 1,7 mln osób wspólnotach muzułmańskich w Hiszpanii, złożonych w dużym stopniu z imigrantów oraz ich potomków pochodzących z regionu Maghrebu, na tle innych regionów Katalonia zajmuje pierwsze miejsce pod względem liczebności (ok. 500 tys. wyznawców islamu). Jest to region będący celem dla wielu imigrantów, także wewnętrznych, co warunkowane jest przede wszystkim czynnikami ekonomicznymi. Choć ogniska dżihadizmu od dawna zaznaczają swoją obecność także w innych częściach Hiszpanii (m.in. w Madrycie, Andaluzji, Ceucie i Melilli), to Katalonia od kilku już lat jest regionem, w którym szczególnie wyraźnie zaznacza się muzułmański radykalizm. Ilustruje to kilka przykładów. W 2010 r. spośród dziesięciu najbardziej radykalnie nastawionych imamów, mieszkających na terenie Hiszpanii, aż sześciu działało w Katalonii. Po zamachu w Madrycie duża aktywność ekstremistów koncentrowała się w tym właśnie regionie. Ilustruje to znaczna liczba operacji antyterrorystycznych, np. „Tygrys” (*Tigris*), „Szakal” (*Chacal*), „Kameleon” (*Camaleón*) przeprowadzonych w tej części Hiszpanii – do 2009 r. było ich trzydzieści, z czego czternaście

w Barcelonie i okolicach – np. Tarragonie. Na zagrożenia dla bezpieczeństwa rysujące się w tym kontekście w Katalonii zwracał uwagę niejednokrotnie wywiad USA, czego wyrazem był raport skierowany do władz w Madrycie w październiku 2007 r. Region ten stał się ważnym obszarem działań operacyjnych i rekrutacyjnych dla członków ugrupowań ekstremistycznych i ich sympatyków, na co niebagatelny wpływ miały stały lub okresowy pobyt na tym obszarze radykałów z Maghrebu, Bangladeszu i Pakistanu, jak również strategiczne położenie tego obszaru (zob. Kosmyńska, 2015, ss. 259–261). Należy dodać, że obecnie na terenie Hiszpanii aktywność przedstawicieli radykalnego salafizmu wyznaczają przede wszystkim przedsięwzięcia propagandowe i werbunkowe na rzecz tzw. Państwa Islamskiego, co stało się zresztą udziałem również i innych krajów Zachodniej i Południowej Europy.

W latach 1996–2013 ponad 33 proc. wszystkich dżihadystów aresztowanych w Hiszpanii zatrzymanych zostało właśnie na obszarze Katalonii (Reinares, García-Calvo, 2015). W pierwszej dekadzie XXI w. ujęto tam wielu radykałów, dzięki czemu udaremniono szereg przedsięwzięć terrorystycznych, głównie o charakterze pośrednim. W Katalonii na przestrzeni ostatnich lat aktywne były komórki związane m.in. z ugrupowaniami algierskimi: Islamską Grupą Zbrojną (GIA) oraz Salafickim Ugrupowaniem Kaznodziejstwa i Walki (GSPC), przemianowanym w styczniu 2007 r. na Al-Kaidę w Muzułmańskim Maghrebie (AQIM). Stąd też uzasadnione jest postrzeganie tych i innych struktur jako komórek funkcjonujących w latach minionych w kategoriach swoistej francuzki Al-Kaidy.

Wiosną 2015 r. oceniano, że spośród 1264 meczetów i sal modlitewnych funkcjonujących w Hiszpanii niespełna sto

reprezentowało nastawienie salafickie – aż sześćdziesiąt z nich znajdowało się na terenie Katalonii (*El salafismo extiende...*, 2015). W 2014 i 2015 r. w różnych częściach regionu policja odnotowała wzrost popularności radykalnego salafizmu, inspirowanego istnieniem tzw. Państwa Islamskiego. Dotyczy to zwłaszcza okręgu stołecznego. Położona w pobliżu Barcelony, licznie zamieszkała przez imigrantów, miejscowość Terrassa stanowi jedną z egzemplifikacji tego procesu. Na przykład w kwietniu 2015 r. w stolicy Katalonii zatrzymano kilku muzułmanów tworzących grupę działającą na rzecz Państwa Islamskiego i zajmującą się pozyskiwaniem funduszy, dystrybucją materiałów o wydźwięku antyzachodnim i dżihadystycznym.

Javier Jordán słusznie wskazuje na paradoks, będący udziałem nie tylko Hiszpanii, ale także innych państw europejskich, sprowadzający się w swej istocie do fundamentów demokracji liberalnej, która gwarantuje wolność słowa, możliwość wyrażania opinii, prawo do stowarzyszenia się, swobody wynikające z przepisów prawnych itp. również dla tych ruchów i nurtów, które są w swej istocie antydemokratyczne, a nierzadko stanowią antytezę wolności i swobód obywatelskich (Jordán, 2009, s. 211). Trzeba zarazem pamiętać, że ruchy społeczne i organizacje międzynarodowe często nie są homogeniczne pod względem doktryn czy metod działania; charakteryzuje je w wielu przypadkach zróżnicowanie dotyczące istnienia w ich ramach mniej lub bardziej umiarkowanych i radykalnych nurtów czy prądów. José María Blanco Navarro i Oscar Pérez Ventura przywołują kryteria, które należy wziąć pod uwagę, diagnozując charakter ruchu islamistycznego. Obejmują one (Navarro, Ventura, 2009, s. 13):

► metody i formy introdukcji prawa muzułmańskiego (także jego interpretacja);

- ▶ stosunek do stosowania przemocy;
- ▶ percepcję zasad demokratycznych (pluralizmu, wolności światopoglądowej, tolerancji, praw kobiet, innowierców itp.);
- ▶ stosunek do mechanizmów wymiany elit rządzących (wybory parlamentarne).

Ruchy radykalne otwarcie odrzucają powyższe wartości, bądź prezentują ambiwalentny do nich, albo do ich części, stosunek. Wyrazem tego są np. postawy typu: „odrzucamy przemoc, ale muzułmanie mają prawo i powinni się bronić”, „prawo Boże jest nadrzędne wobec prawa stanowionego przez ludzi” itd. Retoryka taka ma w swej istocie charakter ultymatywny; oznacza dychotomiczne konstruowanie rzeczywistości i utrudnia dialog.

Reprezentantów orientacji salafickich znamionują różne przedsięwzięcia i polityczne cele. Stąd też prąd ten w znacznym stopniu pozostaje wieloznaczny. Kluczowe znaczenie ma tu termin *As-Salaf As-Salih*, odnoszący się do prawych towarzyszy Proroka i ich następców, a więc do gorliwych w wierze przodków, będących wzorem do naśladowania. Pojęcie „salafizm” rozwinął pod koniec XIX w. Dżamal ad-Din al-Afghani, głosząc potrzebę powrotu do modelu społeczeństwa i jego organizacji w czasach Proroka Mahometa, odrzucając tym samym wszelkie obce wpływy i naleciałości, jak również wskazując przyczyny kryzysu świata islamu. Współcześnie bardzo ważnym wymiarem tego nurtu pozostaje od lat antyokcydentalizm kulturowy; stąd salafizm bywa określany mianem „neofundamentalizmu” (zob. Roy, 2003, ss.138–139). Na jego rozwój i popularność, szczególnie wśród niektórych przedstawicieli społeczności imigracyjnych wyznawców islamu, rzutuje od lat m.in. kryzys społeczeństw tradycyjnych – oderwanie od

społeczności krajów ojczystych oraz wytworzenie i pogłębianie poczucia przynależności do wspólnoty wyobrażonej (Ibidem, ss. 146–147). Można i tutaj doszukać się odzwierciedlenia tegoż właśnie procesu transnarodowej identyfikacji z wyobrażoną wspólnotą, łączącą wszystkich wiernych na świecie, zbudowaną na określonym pojmowaniu więzi opartej na religii i jej normach. Wspomniany mechanizm ilustrują słowa jednego z francuskich członków Hizb ut-Tahrir: *Nasze braterstwo jest prawdziwe, a ich [tzn. mieszkańców Zachodu – przyp. S.K.] obywatelskość jest fałszywa. Nie jestem ani Francuzem, ani Arabem, jestem muzułmaninem (The culture of Hizb ut-Tahrir, www.hizb-ut-tahrir.org)*. Zjawisko to dotyczy szczególnie borykających się z kryzysem tożsamości, dotkniętych problemami natury społeczno-ekonomicznej młodych muzułmanów drugiego i trzeciego pokolenia imigrantów, odkrywających na nowo islam, którzy są określanymi mianem *born-again Muslims*.

Mając świadomość różnorodności odmian salafizmu, w tym akurat aspekcie, który dotyczy odrzucenia wszystkiego co obce, zachodnie, i zagraża „prawdziwemu” islamowi, można wyodrębnić szereg jego powtarzających się w wielu przypadkach wyznaczników, takich jak: zdecydowane występowanie przeciwko sufizmowi, akcentowanie absolutnego monoteizmu (*tawhid*) i głoszenie konieczności powrotu do czystości religijnej – czasu Proroka i kalifów prawowiernych, co oznacza uznanie wszelkich naleciałości i odmiennej egzegezy za herezję, napiętnowanie liberalizmu obyczajowego i ekumenizmu, prowadzące tym samym do niechętniej postawy wobec chrześcijaństwa oraz judaizmu. Powyższe filary wynikają z założenia, że: (...) *jedynym właściwym źródłem wiedzy o sposobie postępowania muzułmanów jest*

Koran i sunna. (...) Salafiści są przekonani, że prawdziwa wiara w islam oparta jest zarówno na wewnętrznej wierze każdego muzułmanina, jak i jego zewnętrznych działaniach. Jednym z przejawów zewnętrznego działania jest realizowany w praktyce obowiązek wykluczenia («takfir») ze wspólnoty muzułmańskiej tych, którzy nie wypełniają obowiązków religijnych (Wejkszner, 2010, ss. 17–18). Hasła powrotu do „prawdziwego islamu” splatają się z postulatami deokcydentalizacji świata muzułmańskiego, a więc oczyszczenia go z wpływów Zachodu. Stanowisko to przyjmuje postać czysto dogmatyczną, jak np. saudyjski wahabizm, czasem także ofensywną, zbrojną, jak ma to miejsce w przypadku nurtów i ugrupowań dżihadystycznych. Salafickie idee prowadzą do zróżnicowania postaw zarówno wobec ładu aksjonormatywnego w krajach muzułmańskich, jak też wobec rzeczywistości społeczno-politycznej w państwach, w których wyznawcy islamu konstituują wspólnoty imigranckie (np. Europa). Znajdują się wśród nich zarówno reprezentanci dialogu ze społeczeństwami państw przyjmujących, akceptujący ich jurysprudencję i obyczajowość, jak też radykałowie, krytycznie nastawieni do mechanizmów demokracji oraz jej instytucji, optujący na rzecz odrębności społecznej i kulturowej grup wyznawców islamu – np. wielu członków organizacji Hizb ut-Tahrir czy Tabligh-e-Dżamat (Kosmynka, 2015, ss. 18–20).

Latem 2015 r. hiszpańskie media przestrzegały przed zagrożeniami terrorystycznymi ze strony co najmniej sześciu funkcjonujących na terenie Katalonii radykalnych salafickich organizacji (Escrivá, 2015). Wskazywano, że ich oddziaływanie na społeczności muzułmańskie, szczególnie na osoby młode, pogłębia podziały i konflikty kulturowe oraz kształtuje postawy nieprzyjemne wartościom hiszpańskiego

społeczeństwa. Zagrożenia te należy jednak odczytywać bardziej w wymiarze pośrednim. Utożsamianie ugrupowań salafickich *en bloc* z komórkami dżihadystycznymi byłoby niewłaściwe; salafizm jest złożoną orientacją, w ramach której istnieją także nurty umiarkowane. Aktywność tych organizacji, o czym mowa dalej, może zaostrzyć podziały w środowiskach mieszkających w Hiszpanii muzułmanów, a w konsekwencji przyczynić się do pogłębiania napięć międzykulturowych. W skrajnych zaś przypadkach – utorować drogę do legitymizacji przemocy. W dyskursie oficjalnym organizacje te odrzucają co prawda terrorizm jako strategię działania, ale na ich forach internetowych oraz w innych zamieszczanych w przestrzeni wirtualnej materiałach prowadzą one narrację nieprzyjemną państwu zachodnim i niejednokrotnie – pośrednio bądź bezpośrednio – poszukują uzasadnienia dla stosowania przemocy. Często efektem ich oddziaływania jest indoktrynacja ideologiczna młodych przedstawicieli środowisk imigranckich; ta zaś prowadzić może przekształcić się pod wpływem katalizatorów endo- i egzogennych w działalność o charakterze ekstremistycznym.

Jedną z takich organizacji jest Hizb ut-Tahrir al-Islami (*Partido Islámico de Liberación* – Muzułmańska Partia Wyzwolenia). Powstała ona w 1953 r. w Jerozolimie. Jej pierwszymi liderami byli Palestyńczycy, jednak na przestrzeni lat rozwinęła działalność na terenie wielu państw w różnych częściach świata, zarówno w krajach arabskich, jak i w Azji oraz w Europie, dokąd udali się jej przywódcy po delegacji na Bliskim Wschodzie. Obszarem intensywnej aktywności Hizb ut-Tahrir stał się zwłaszcza region Azji Środkowej (Uzbekistan, Kirgistan, Tadżykistan, Kazachstan). Dokładna liczba członków ugrupowania nie jest znana. Ocenia się, że

łącznie posiada kilkadziesiąt tysięcy członków i sympatyków, jest to więc w wymiarze globalnym organizacja relatywnie niewielka, choć posiadająca wiele filii i realizująca liczne przedsięwzięcia w dwudziestu pięciu krajach (Raufer, 2011, s.190). W Europie szczególnie wyraziście zaznaczyła swoją działalność na terenie Wielkiej Brytanii, w ośrodkach uniwersyteckich, pomimo że rząd premiera Tony'ego Blaira po zamachu 7 lipca 2005 r. podjął bezskuteczne wysiłki na rzecz jej delegalizacji¹. W niektórych krajach została zdelegalizowana – m.in. w Turcji, Tadżykistanie, Uzbekistanie, Pakistanie, Szwecji, Niemczech, Rosji.

W wymiarze ideologicznym Hizb ut-Tahrir prezentuje stanowisko panmuzułmańskie, a jego celem jest ustanowienie (...) państwa islamu w Azji Środkowej i Xinjangu, a następnie połączenie wszystkich społeczności muzułmańskich w jednym wielkim kalifacie, jak w czasach Czterech Kalifów, którzy nastąpili po Proroku w latach 632–661. Strategia Hizb ut-Tahrir jest prosta: chodzi przede wszystkim o przejęcie kontroli w jednym lub dwóch państwach, na przykład w Azji Środkowej, a następnie opanowanie reszty świata. (...) Hizb ut-Tahrir przede wszystkim prowadzi działalność prozelicką: nauczanie Koranu, upowszechnianie ideologii partii, rekrutacja nowych adeptów – każdy członek ma misję stworzenia nowej komórki (Raufer, 2011, s.190). Drogą do osiągnięcia tych zamierzeń ma okazać się swoista „praca u podstaw”, polegająca na przekonywaniu do tej idei wiernych i oddziaływaniu na ich umysły, a następnie na mobilizowaniu ich do podjęcia wysiłków politycznych na rzecz zmiany.

1 Na przykład w spotkaniu członków i sympatyków organizacji w Birmingham w 2003 r. wzięło udział ok. 8 tys. osób. Za: Tarrés S., Jordán J. (2007a). Hizb ut-Tahrir (HuT) en España, *Athena Intelligence Journal*, vol. 2, no. 2, ss. 16–17.

Aktywność ugrupowania jest realizowana w ramach niewielkich grup, liczących zazwyczaj kilka wtajemniczonych osób.

Szczególnie usilnie organizacja ta stara się pozyskać wpływy w przyszłych elitach, usiłując oddziaływać na studentów i przekonać ich do określonej wizji przemian. Hizb ut-Tahrir zdecydowanie odrzuca model asymilacji oraz integracji wyznawców islamu ze społeczeństwami państw europejskich. Jej narracja postrzega taki model za zgubny dla tożsamości muzułmanów. Za sprzeczne i kolidujące z zasadami islamu postrzega też wartości liberalne i demokratyczne. Prezentując stanowisko antyizraelskie oraz mając przeświadczenie o wrogim stosunku świata Zachodu do muzułmanów, jej wykładnia wypisuje się w dyskurs radykalnego salafizmu. W materiałach zamieszczanych na stronach internetowych organizacji², także w języku angielskim, znajduje się bardzo wiele analiz i tekstów publicystycznych prezentujących jednoznacznie antyzachodni dyskurs. Jego frazeologia manifestuje się w częstym stosowaniu np. określenia „krzyżowcy” w odniesieniu do USA i państw europejskich czy w podkreślaniu dyskryminacji i prześladowań, których ofiarą są wyznawcy islamu. Hizb ut-Tahrir obarcza winą Zachód oraz Izrael o dążenie do osłabienia i zdominowania świata islamu, a także wywoływanie w nim podziałów i konfliktów.

Stanowisko organizacji wobec terroryzmu dżihadystycznego jest dość ambiwalentne. Z jednej strony wielokrotnie przedstawiciele i liderzy organizacji odcinają się od przemocy i ataków na obiekty cywilne, czego przykładem było potępienie zamachu w Londynie, dokonanego w lipcu

2 Takich jak np.: www.khilafat.com; www.hizb-ut-tahrir.info; www.hizb-ut-tahrir.org; www.hizbut-tahrir.org; www.clahofcivilisations.com itp.

2005 r. Wskazują oni, że realizacja zamierzeń ugrupowania ma się urzeczywistnić drogą przemian pokojowych. Z drugiej jednak strony ton wielu wystąpień i materiałów propagandowych organizacji zdaje się sugerować uzasadnienie dla walki, która – w myśl tej narracji – ma charakter defensywny i którą zmuszeni są prowadzić muzułmanie w obronie swych społeczności i religii³. Odżegnując się od metod terrorystycznych, zawierają one jednocześnie refleksje na temat prześladowań muzułmanów i śmierci tysięcy cywilnych osób w wyniku operacji militarnych, realizowanych przez państwa Zachodu pod hasłem walki z terroryzmem. Wywody te można zatem odczytywać w kategorii wytłumaczenia podejmowanych przez muzułmanów prób przeciwstawienia się „międzynarodowej krucjacie”, a więc realizacji działań obronnych wobec rzekomych ataków na filary aksjonormatywne islamu.

W Hiszpanii początki Hizb ut-Tahrir sięgają okresu 2004–2005, jednak wyraźny wzrost aktywności organizacji zaznaczył się od lutego 2006 r., na fali znamiennej dla wielu środowisk muzułmańskich oburzenia wywołanego publikacją karykatur Proroka Mahometa na łamach duńskiego czasopisma (Jordán, 2009, s. 17). Powstały wówczas i rozwinęły swą działalność szczególnie na terenie Katalonii, w Barcelonie, niewielkie i zakonspirowane grupy członków i sympatyków ugrupowania, starających się wdrażać w życie idee salafickie oraz realizujących przedsięwzięcia prozelickie

3 Również członkowie organizacji nierzadko popadali w konflikt z prawem z tego powodu: tak np. w marcu 2003 r. rzecznik duńskiej filii ugrupowania Fahid Ahmad Abd al-Latif został skazany na karę 60 dni więzienia w zawieszeniu za dystrybucję w przestrzeni wirtualnej materiałów wzywających do nienawiści i przemocy wobec Żydów. Za: X. Raufer, op. cit., s. 191.

w środowiskach imigranckich, głównie z regionu Maghrebu. Aktywność ta obejmowała dystrybucję zawierających przestanie ruchu materiałów w prywatnych mieszkaniach, a także w meczetach, kawiarenkach internetowych, w ośrodkach kultury islamu prowadzonych lub uczęszczanych przez reprezentantów również innych salafickich organizacji o podobnym profilu, takich jak np. Tabligh-e-Dżamat (Towarzystwo Szerzenia Wiary), Bractwo Muzułmańskie, ugrupowanie Sprawiedliwość i Duchowość. Docelowo, jak wspomniano, wysiłki te poddyktowane były postulatem krystalizacji łączącej wszystkich wyznawców islamu *ummy* oraz reintrodukcji kalifatu jako rozwiązania politycznego. Były zarazem wyrazem sprzeciwu i oburzenia spowodowanego drwiną z *sacrum*, tak bowiem odczytywano karykaturalne przedstawienie Proroka.

Warto wspomnieć, że w orbicie zainteresowań Hizb ut-Tahrir znaleźli się także konwertyci, choć dotychczas jest to grupa nieliczna. Są to głównie osoby określone jako „antysystemowe” (Ibidem, s.18), które wybrały islam w konsekwencji odrzucenia kapitalizmu i liberalizmu, optując na rzecz zupełnie innych wartości. W Hiszpanii i innych państwach europejskich konwersji na islam doświadczają nierzadko osoby poszukujące głębszego sensu egzystencji, odrzucające sekularyzm i duchową pustkę, a zarazem zniechęcone do chrześcijaństwa. Islam, w tym także jego radykalne nurty, zdaje się zapewniać uporządkowany świat wartości, piętnuje konsumpcjonizm, relatywizm wartości itp., oferując jednocześnie rygorystyczny moralny i ład normatywny. Prowadzona obecnie przede wszystkim w internecie indoktrynacja salaficka ma na celu nie tylko formowanie ideowe, lecz także – w kolejnym etapie – wybór odpowiednich kandydatów na aktywistów organizacji. Faza ta obejmuje zazwyczaj

osobiste kontakty na forach, a następnie poza cyberprzestrzenią.

Siedziba organizacji znajduje się w Barcelonie. W 2015 r. szacowano liczbę członków organizacji na ok. sto osób, aktywnych zwłaszcza w Santa Coloma de Gramanet i El Prat de Llobregat (*El salafismo extiende...*, 2015). Dystrybuowane na terenie Hiszpanii materiały propagandowe Hizb ut-Tahrir są głównie w języku arabskim i trafiają na Półwysep Iberyjski z zagranicy, choć w przestrzeni wirtualnej nie brakuje także pozycji w językach hiszpańskim i angielskim. Wzywają one mieszkających w Katalonii i w innych częściach Hiszpanii muzułmanów do zaangażowania w dzieło budowy *ummy* oraz afirmują wybór stylu życia gwarantującego zachowanie tożsamości definiowanej przez religię i jej nakazy w opozycji do wartości demokracji liberalnej. Przedstawiciele Hizb ut-Tahrir biorą również udział w akcjach społecznych na rzecz egzekwowania praw wspólnot muzułmańskich (np. kampania zbierania podpisów pod petycją społeczności wyznawców tej religii w Badalonie), przeciwstawiania się islamofobii itp. Finansowanie organizacji jest niejawne, duża część funduszy pochodzi z zagranicznych donacji.

Na obszarze Katalonii aktywne są również inne salafickie ugrupowania, które akcentują konieczność ochrony tożsamości wyznawców islamu przed zachodnimi wpływami i postulują *de facto* separację międzykulturową. Wśród nich należy wymienić m.in.:

- ▶ Bractwo Muzułmańskie;
- ▶ Tabligh-e-Dżamat;
- ▶ Ad-Dawat al-Islam;
- ▶ Ruch Salafijja.

Siedziba Bractwa Muzułmańskiego w Hiszpanii mieści się wprawdzie w Walencji, ale przedstawiciele tego

ugrupowania podejmują działania także w Katalonii. Jest ono związane z innymi organizacjami, takimi jak np.: Stowarzyszenie Muzułmanów w Hiszpanii (*Asociación Musulmana de España*) czy Muzułmański Związek na Rzecz Dialogu i Koegzystencji (*Liga Islámica para el Diálogo y la Convivencia*). Finansowane w dużym stopniu przez Arabię Saudyjską i Katar Bractwo działa również w okręgu stołecznym, Andaluzji i Walencji. Warto przypomnieć, że w drugiej połowie lat 90. XX w. aktywiści skrajnego odłamu syryjskiej filii organizacji zaangażowani byli w przedsięwzięcia terrorystyczne w powiązanej z Al-Kaidą i nurtami ekstremistycznymi w regionie Maghrebu tzw. sieci Abu Dahdaha. Obecnie jednak, na terenie Hiszpanii, można uznać to ugrupowanie za „umiarkowane umiarkowane” (Navarro, Ventura, 2011, s. 13), prezentujące pragmatyzm, choć optujące w sferze deklaratywnej bardziej za pokojową koegzystencją aniżeli za integracją.

Członkowie i sympatycy organizacji Tabligh-e-Dżamat, których liczba oscyluje w granicach ok. 2 tys. osób, wywodzą się głównie z Maghrebu, a także – w mniejszym zakresie – z Pakistanu (Ibidem, s. 36). Tabligh-e-Dżamat swoją działalność rozpoczęło w połowie lat 80. XX w. i zazaczyło swoje istnienie w wielu regionach Hiszpanii: Katalonii, Walencji, Murcji, Andaluzji (zwłaszcza w Almerii, Kadyksie i Sewilli), Ceucie⁴ i Melilli. Organizacja ta zogniskowała się na promowaniu wartości muzułmańskich i na propagowaniu postulatów potrzeby ich pielęgnowania w środowiskach imigranckich przy jednoczesnym odrzuceniu zachodnich wartości i stylu życia. Pomimo demonstrowanej dobrej woli w stosunkach dwustronnych i gotowości

⁴ Na terenie tego miasta aż ok. 60 proc. meczetów jest związanych z tą organizacją. Ibidem, s. 37.

do dialogu, promowała raczej zaznaczając się na wielu polach separację społeczności wyznawców islamu aniżeli integrację z hiszpańskim społeczeństwem. Należy podkreślić, że Tabligh-e-Dżamat odcinało się niejednokrotnie od stosowania przemocy, jednak struktury organizacji były nieraz wykorzystywane do rozpowszechniania poglądów niechętnych Zachodowi i bliskich radykalnym ideom salafickim, co z kolei stanowiło jeden z pierwszych kroków w kierunku radykalizacji. Metafora porównująca organizację do „przedsonka dżihadystycznej rekrutacji” (Tarrés, Jordán, 2007) wydaje się nieco przesadzona, jednak nie należy zapominać, że istotnie wielu ekstremistów aktywnych na terenie Hiszpanii miało styczność z Tabligh-e-Dżamat: m.in. Abu Dahdah, Sarhan ibn Abd al-Madżid Fachit (członek komórki odpowiedzialnej za zamach z 11 marca 2004 r.), Hamid Abd al-Rahman i inni) (Kosmynka, 2015, s. 169; zob. Tarrés, Jordán, 2007). Choć prezentuje się jako ruch apolityczny i odrzucający stosowanie przemocy, to jej działania i dyskurs uważane były i są za sprzyjające rekrutacji do ugrupowań ekstremistycznych, zaś niektórzy jego członkowie bezpośrednio brali udział w przedsięwzięciach o charakterze terrorystycznym: np. imam meczetu Tarik ibn Zijjad w Barcelonie, Maruf Ahmed Mirza wraz z dwoma Pakistańczykami zostali zatrzymani w 2008 r. pod zarzutem przygotowywania zamachu w barcelońskim metrze. Należeli oni do istniejącej na terenie imigranckiej dzielnicy El Raval komórki dżihadystyczną inspirowaną ideami Tabligh-e-Dżamat.

Organizacji podlega na terenie Barcelony kilka ośrodków modlitewnych, m.in. wspomniany meczet Tarik ibn Zijjad, który w latach 80. stał się jej siedzibą. Jej lider na terenie Katalonii, Hasan Lahcen Sau, objął zarazem funkcję Przewodniczącego

Rady Kultury Muzułmańskiej w Katalonii (Navarro, Ventura, 2011, s. 37). Analizując ruchy i stowarzyszenia muzułmańskie w Hiszpanii trudno zatem nie dostrzec wyróżniającej się pozycji Tabligh-e-Dżamat i jej stałego oddziaływania na krytyczne wobec integracji środowiska wyznawców islamu.

Ad-Dawat al-Islam to z kolei ugrupowanie, którego członkowie wywodzą się głównie z Pakistanu oraz Indii. Na terenie Hiszpanii liczy około trzystu członków, z czego ok. stu mieszka w Barcelonie, w dzielnicy El Raval (Alonso, 2010, ss. 37–38). Podobnie jak w przypadku innych tego typu organizacji charakteryzuje ich stanowisko niechętnie idei integracji, optujące na rzecz odrębności społecznej i kulturowej, manifestującej się także w sferze zewnętrznej (noszenie tradycyjnych strojów).

Ruch Salafijja jest najbardziej aktywny również na obszarze Katalonii, zwłaszcza w miejscowościach Tarragona, Reus, Tortosa, Torredembarra. Jego członkowie organizują cykliczne kongresy salafickie, na których obecni są sympatycy ruchu i prelegenci z zagranicy, m.in. z Arabii Saudyjskiej i Kataru. Są to spotkania, w których bierze udział nawet ok. 2–3 tys. osób, poświęcone islamowi, jego kulturze i wartościom oraz sytuacji wyznawców tej religii w Hiszpanii, w innych częściach Europy, a także na świecie. Kongresom towarzyszą wykłady, dyskusja, a także rozpowszechnianie dokumentów i publikacji różnych myślicieli i autorytetów duchowych. Jakkolwiek organizatorzy tych wydarzeń, szczególnie w wypowiedziach dla mediów, często akcentowali, że spotkania te są poświęcone m.in. wymianie myśli na temat harmonijnej integracji muzułmanów ze społeczeństwem hiszpańskim, oraz odcinali się od terroryzmu, piętnowali przemoc i redukcjonistyczną wykładnię dżihadu,

jednak rodzą one niepokój specjalistów do spraw walki z terroryzmem. Na kongresach tych prezentowane są bowiem nierzadko skrajne idee, głoszone przez zaproszonych gości np. z Jordanii, Jemenu, Kuwejtu, Arabii Saudyjskiej, innych państw Europy Zachodniej oraz niektórych mieszkających w Hiszpanii imamów, głównie wywodzących się z Maroka i Algierii. Pojawiają się też publikacje promujące radykalizm, niechęć do kulturze i społeczeństwu kraju przyjmującego, to zaś, w dalszym etapie, stać się może katalizatorem dalszej radykalizacji i czynnikiem sprzyjającym indoktrynacji ideologicznej.

Podsumowując, należy stwierdzić, że Hizb ut-Tahrir i organizacje o podobnym profilu mogą zostać uznane za ugrupowania antysystemowe i wywrotowe w kontekście stosunku do koegzystencji wspólnot wyznawców islamu z hiszpańskim społeczeństwem. Aktywność tych konserwatywnych organizacji na terenie Hiszpanii przyczynia się do narastania barier dzielących wspólnoty muzułmańskich imigrantów od hiszpańskiego społeczeństwa i do polaryzacji konfliktów społecznych między tymi środowiskami. Współczesna Hiszpania od lat w coraz większym stopniu staje się państwem wielokulturowym – to zaś z jednej strony stanowi o jej bogactwie, z drugiej natomiast dostarcza różnorodnych wyzwań dotyczących integracji i współistnienia społeczności o odmiennych systemach aksjonormatywnych, stylu życia, światopoglądzie. Organizacje salafickie, pod pretekstem starań o zachowanie w tak istotnym zakresie definiowanej przez religię tożsamości kulturowej optują na rzecz odrębności wspólnot muzułmańskich, a ich narracja wyostreza podziały i utrudnia dialog międzykulturowy.

Z perspektywy tych ugrupowań wręcz korzystne są napięcia społeczne i konflikty kulturowe, gdyż mogą zostać wykorzystane

jako instrumenty polaryzacji nastrojów. W konsekwencji, gdyby ugrupowania te zyskały większą popularność, ich przekaz mógłby prowadzić do krystalizacji „społeczeństw paralelnych”, żyjących na terenie jednego państwa, ale kulturowo i społecznie odległych od siebie i obcych. Innymi słowy, Hizb ut-Tahrir i nurty pokrewne optują na rzecz autoizolacji muzułmanów od społeczeństwa większościowego (Tarrés, Jordán, 2007b, s. 23). Postrzegają one wszak demokrację liberalną za sprzeczną z koncepcją kalifatu i odrzucają ideę integracji społeczności muzułmańskich i ich partycypacji w budowie społeczeństwa obywatelskiego. Wedle takiego przesłania ich tożsamość zbiorową określa poczucie przynależności do wspólnoty wiernych, cementowanej narracją salaficką, zakładającą utopijny postulat powrotu do czystości wiary na wzór czasów życia Proroka i jego towarzyszy oraz implementacji tych wartości w przestrzeni politycznej i obyczajowej.

W samym tylko 2014 r. hiszpańskie służby antyterrorystyczne i policyjne przeprowadziły dwanaście operacji, w wyniku których zatrzymanych zostało 47 osób, głównie pochodzenia marokańskiego (od 2012 r. łącznie takich operacji było ponad trzydzieści)⁵. Stąd też tak istotne znaczenie dla poprawy bezpieczeństwa i w ramach rozbudowy strategii prewencji antyterrorystycznej tak ważne miejsce zajmuje monitoring środowisk radykalnych, będących nierzadko zapleczem dla ekstremistów. Wśród podejmowanych w ostatnim okresie inicjatyw należy wymienić implementowany na

szczeblu ministerstwa spraw wewnętrznych i wielu innych instytucji zajmujących się kwestiami bezpieczeństwa Narodowy Plan Strategiczny Walki z Radykalizacją (Plan Estratégico Nacional de Lucha contra la Radicalización Violenta – PENLCRV) (Reinares, García-Calvo, 2013). Jest on elementem kompleksowej i wielowymiarowej strategii walki z terroryzmem międzynarodowym. Ma na celu koordynację działań antyterrorystycznych w kontekście rozbudowy programów deradykalizacji oraz integracji w środowiskach imigranckich i postimigranckich szczególnie narażonych na niebezpieczeństwo dżihadystycznej socjalizacji.

Obok innych inicjatyw należy pamiętać, że ważnym aspektem strategii antyterrorystycznej są działania podejmowane nie tylko na szczeblu krajowym, lecz także współpraca z partnerami europejskimi w ramach EU oraz z władzami Maroka, mająca na celu niwelowanie zagrożeń ze strony tego typu ekstremizmu. Wzrost zagrożenia terrorystycznego w Europie, który unaocznili m.in. zamach w Paryżu 13 listopada 2015 r., skłonił także hiszpańskie służby wywiadowcze i policyjne do intensyfikacji działań prewencyjnych w wymiarze wewnętrznym i międzynarodowym, co obejmowało również przedsięwzięcia skierowane przeciwko środowiskom podatnym na radykalizm, śledzenie aktywności grup salafickich w cyberprzestrzeni itp. Podjęto m.in. starania na rzecz efektywniejszego monitoringu przekazu funkcjonujących na terenie Katalonii 226 meczetów.

W liczącej ponad 1,7 mln populacji wyznawców islamu w Hiszpanii nurty radykalnego salafizmu nie stanowią dominującej orientacji, jednak błędem byłoby ignorowanie ich przesłania, które – nie tylko zresztą na terenie Katalonii – trafia do osób przekonanych o dyskryminacji imigrantów

muzułmańskich i, w konsekwencji, pogłębia ich antyzachodnie nastawienie. Nie bez znaczenia są tu też, nierzadkie w Katalonii, antymuzułmańskie incydenty i przykłady islamofobii. Pośrednio więc, jak wspomniano, dyskurs ten wzmacnia najbardziej skrajne nurty w islamie, reprezentowane przez ekstremizm dżihadystyczny. Proces ten ilustruje szereg przypadków aktywistów zaangażowanych na pewnym etapie swej biografii w działalność w ramach Hizb ut-Tahrir bądź innych organizacji, a następnie podejmujących aktywność terrorystyczną. Oczywiście wielu członków i aktywistów Hizb ut-Tahrir rzeczywiście odcina się do przemocy i dżihadyzmu, jednak ich dyskurs może oddziaływać radykalizująco szczególnie na doświadczających kryzysu tożsamości młodych ludzi, odnajdujących w ultymatywnej wykładni religii odpowiedź na dręczące ich dylematy. Nierzadkie w Hiszpanii i w innych państwach Europy Zachodniej i Południowej przykłady takiej dyskryminacji i ekskluzji społeczno-ekonomicznej środowisk (post)imigranckich stanowią niestety argument uwierzytelniający salaficki dyskurs. Dlatego też tak ważne miejsce w wysiłkach na rzecz deradykalizacji powinno zajmować wspieranie umiarkowanych organizacji i nurtów w środowiskach muzułmańskich, otwartych na dialog i konstruujących swą tożsamość na filarach islamu obywatelskiego, kompatybilnego z zasadami pluralizmu światopoglądowego, o którym pisali tak wybitni muzułmańscy intelektualiści jak m.in. Bassam Tibi czy Tariq Ramadan. 🗨

dr Stanisław Kosmyńka – doktor nauk humanistycznych w zakresie socjologii, adiunkt w ZSL WSMiP UŁ. Autor monografii *Od Boga do terroru. Rola religii w ideologii dżihadyzmu na przykładzie organizacji Al-Kaida* (2012), *Święta wojna w Al-Ándalus. Przeobrażenia aktywności*

⁵ Por. *La detención de yihadistas en España crece un 36% en el último año y medio*, „El Mundo”, 02 de septiembre de 2014; *Detenidos en Ceuta cuatro yihadistas listos para perpetrar ataques suicidas*, „Faro de Vigo”, 25 de enero de 2015; F. Lázaro, *España ha detenido a 47 radicales islámicos en sólo un año*, „El Mundo”, 11 de enero de 2015.

dżihadystycznych komórek terrorystycznych w Hiszpanii w latach 1995–2012 (2015). W kręgu jego zainteresowań naukowo-badawczych pozostają kwestie związane przede wszystkim z terroryzmem dżihadystycznym – doktryną i ewolucją tego zjawiska, a także jego formami oddziaływania. Istotne miejsce zajmuje analiza związków religii i polityki, bezpieczeństwa Hiszpanii oraz procesów radykalizacji salafickiej przedstawicieli muzulmańskich społeczności (post)imigracyjnych w Europie. Problematyka ta jest obecna również w licznych artykułach S. Kosmynki publikowanych w czasopismach specjalistycznych. W latach 2009–2014 prowadził gościnne wykłady w Hiszpanii na uniwersytetach w Granadzie, Santiago de Compostela, La Lagunie i Vic.

Afiliacja autora:

Zakład Studiów Latinoamerykańskich, Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych, Uniwersytet Łódzki, ul. Składowa 41/43, 90–127 Łódź
email: skosmynka@uni.lodz.pl

Bibliografia:

Detenidos en Ceuta cuatro yihadistas listos para perpetrar ataques suicidas. (2015). *Faro de Vigo*, 25 de enero de 2015.

El salafismo extiende sus redes por Cataluña. (2015). [w:] *La Razón.es*, 12 de abril de 2015.

Escrivá, A. (2015). La policía identifica seis entidades islamistas radicales en Cataluña, *El Mundo*, 4 de julio de 2015.

Jordán, J. (2009). Procesos de radicalización yihadista en España. Análisis sociopolítico en tres niveles, *Revista de Psicología Social*, 2009, 24(2).

Kosmynka, S. (2015). *Święta wojna w Al-Ándalus. Przeobrażenia aktywności dżihadystycznych komórek terrorystycznych w Hiszpanii w latach 1995–2012*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

La detención de yihadistas en España crece un 36% en el último año y medio (2014). *El Mundo*, 02 de septiembre de 2014.

Lázaro, F. (2015). España ha detenido a 47 radicales islámicos en sólo un año, *El Mundo*, 11 de enero de 2015.

Navarro, B. J. M., Ventura P. O. (2011). Movimientos islamistas en España, W: *Documento Marco*, Instituto Español de Estudios Estratégicos, 11 de enero de 2011.

Raufer, X. (2011), *Atlas radykalnego islamu*. Warszawa: Wydawnictwo Dialog.

Reinares, F., García-Calvo, C. (2013). Yihadistas en Siria procedentes de España: hechos y cifras, *ARI*, Real Instituto Elcano do Estudios Internacionales, 18 de diciembre de 2013.

Reinares, F., García-Calvo, C. (2015). Cataluña y la evolución del terrorismo yihadista en España, *ARI*, Real Instituto Elcano de Estudios Internacionales, 13 de abril de 2015.

Roy, O. (2003). *El islam mundializado. Los musulmanes en la era de la globalización*. Barcelona: Bellaterra.

Tarrero Alonso, O. (2010). Islamismo radical en España, *Departamento de Inteligencia*, ESFAS, 9 de mayo de 2010.

Tarrés, S., Jordán, J. (2007a). Hizb ut-Tahrir (HuT) en España, *Athena Intelligence Journal*, vol. 2, no. 2.

Tarrés, S., Jordán J. (2007b), Movimientos musulmanes y prevención del yihadismo en España: La Yama'a At-Tabligh Al-Da'wa, *Athena Intelligence Journal*, vol. 2, núm. 2.

The culture of Hizb ut-Tahrir, www.hizb-ut-tahrir.org

Wejksznar, A. (2010). *Ewolucja terroryzmu motywowanego ideologią religijną na przykładzie salafickiego ruchu globalnego dżihadu*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM.

Strony internetowe:

www.clahofcivilisations.com
www.hizbuttahrir.org
www.hizb-ut-tahrir.info
www.hizb-ut-tahrir.org
www.khilafat.com

Cytowanie:

Kosmynka Stanisław, (2015), *Rozwój radykalizmu salafickiego w Katalonii w kontekście działalności Hizb ut-Tahrir i innych organizacji*, „Władza Sądzenia”, nr 6, s. 129–141 [dostęp dzień, miesiąc, rok]. Dostępny na www.wladzasadzenia.pl.

The Growth of Salafi Radicalism in Catalonia in the Context of Hizb ut-Tahrir and Other Organizations Activity

Summary:

Europe has become one of the key battlegrounds in the global war on jihadi terrorism which is linked to the process of radicalization of immigrant communities living in the Old Continent. The paper is focused on the manifestations of radical salafist organization in Spain, its norms and values. It analyses how salafism from Mahgreb emerged in Spain, especially in Catalonia and how it created challenges and threats for the country's security. Today, in the age of decentralized terrorism, the Islamic State is seen as a symbol of extremism legitimizing the use of violence by religious references. Jihadist ideology inspires the phenomenon of home-grown terrorism in many European countries and some radical islamist organizations are perceived as the obstacle for Muslim integration. The paper shows the background of the activity of some radical groups and movements as Hizb ut-Tahrir and others in Spain. It refers also to the concept of 'parallel societies' and analyses the attitude of salafist groups in Catalonia towards the Spanish society and the Muslim communities.

Keywords: [terrorism](#), [salafism](#), [Spain](#), [radicalism](#), [Muslims](#).